

A magyar katonai térképészet útja

A Magyar Honvédség egyik legrégebbi múltra visszatekintő intézménye 90 éves fennállására emlékezett. Az ünnepi rendezvényt 2009. február 3-án a Magyar Honvédség Stefánia Kulturális Központjában tartották. *(Az eseményről lapunk 2009/03 számában részletesen beszámoltunk – Főszerkesztő.)* A jubiláló szervezet sorsa, fejlődése, története híven tükrözi az elmúlt évtizedek gondjait, sikereit, tragédiáit. Mint cseppben a tenger, úgy tükröződik életében hazánk története, felemelkedése, pusztulása, talpra állása és küzdelmei.

A jubileum kapcsán szeretnénk szólni ennek a közösségnek – a már eltávozottaknak és a mai generációnak – elkötelezett szakmaszeretetről, áldozatos helytállásáról, sokoldalú munkálkodásáról, amellyel a Magyar Honvédséget és rajta keresztül hazánkat szolgálták és szolgálják.

A magyar katonai térképészet története a XVIII. századig nyúlik vissza. Mikoviny Sámuel hadmérnök őrnagy és Müller Ignác alezredes térképező munkái és a I. katonai felmérésben részt vevő magyar tisztek működése alapján joggal eredeztethetjük múltunkat ettől az időtől. Tudjuk, hogy még közel másfél századig tartott, amíg a történelem tragikus fordulatai után megalakult az az önálló magyar katonai térképező szervezet, amelynek jubileumára ez évben emlékeztünk. Azt is tudjuk, hogy népünk tehetséges fiai bebizonyították, hogy méltó társai voltak koruk kiváló térképészeinek. S az is ismert, hogy legjobbjai (Cetz János, Hollán Ernő, Tóth Agoston

és mások) a magyar függetlenség egy szeleteként az önálló hazai intézmény megteremtését szorgalmazták és érdekében fáradoztak.

Az első negyed század

Az 1919. február 4-i hadügyminiszteri rendelettel létrehozott Magyar Katonai Térképező Csoport és utódszervezetei évekig tartó szívós és tudatos munkával – a Trianon-i előírások szabta korlátok ellenére – teremtették meg a működés feltételeit. A céltudatos fejlesztések és a légifényképek felhasználásán alapuló modern térképészeti eljárások bátor és sikeres alkalmazása eredményeként a Magyar Királyi Állami Térképészeti Intézet, majd a *Magyar Királyi Honvéd Térképészeti Intézet Európa szerte elismert intézménnyé fejlődött.*

A jubileum kapcsán meg kell emlékeznünk a negyed századot megélt előd intézményről. Arról a szervezetről, amely a szakemberek folyamatos képzésével, a korszerű eszközök és eljárások úttörő alkalmazásaival, a katonai és polgári térképészeti igények sokoldalú kielégítésével, a hazai térképészeti kultúra elmélyítésével máig ható eredményeket ért el.

A katonatérképészek az 1920-as években jelentős szolgálatot tettek az országunkat érintő általános izoláltság oldása érdekében. Az elért figyelemreméltó eredmények és a nemzetközi szakmai-tudományos szervezetekben végzett magas színvonalú munka megnyitotta a kapcsot

1. kép Az intézet épülete az 1930-as években

latok kiépítésének lehetőségeit. Az 1920–1930-as években a magyar intézmény 25 ország térképező szervezeteivel, vállalataival tartott kapcsolatot. Ez az együttműködés Venezuelától Japánig, Kanadától a balti országokig terjedt. Ezzel is hozzájárultak a Trianon-i szellemi karantén megtöréséhez.

A hazai műszaki-tudományos életben sokoldalú szereplésükkel alapozták meg az intézmény tekintélyét. A sikeres technikai-technológia fejlesztésekkel, folyóiratokban megjelent tanulmányokkal, szakmai előadásokkal és ismeretterjesztő kiadványokkal *a tudományos élet aktív részeseivé váltak*. Alátámasztják mindezeket az Intézetben szerkesztett és kiadott „Térképészeti Közlöny” számai és a „Magyar Fotogrammetriai Társaság Évkönyvei”, valamint az említett társaságban végzett sok éves munkálkodás.

Most a jubileum kapcsán el kell mondani, hogy az 1946-ban újjáalakult intézetet akkor megfosztották attól, hogy az előd intézmény jogutódja lehessen. Igaz, hogy a döntés ellen nem lehetett tenni, de mi akkori fiatalok tudjuk, hogy a minket oktató idősebbek példájában, igényességében, az intézet szellemében – ha hallgatólagosan is – *tovább élt a katonai térképészet családias, a végzett munkán alapuló egymást becsülő szellemisége*. Példaként állt a fiatalok előtt a régi kiadványok magas szakmai színvonala és az írásokban tükröződő felkészültség, amely bizonyította elődeink tudását, igényességét.

E helyütt arra szorítokozunk, hogy a teljesség igénye nélkül szóljunk ennek az időszaknak a főbb eredményeiről. Az 1920-as évek legsűrűbb feladata a megörökölt régi, elavult térképanyag megújítása, magyarítása és korszerű alakban való megjelenítése volt. A munkálatok eredményeként az évtized végére megjelentek az 1:75 000 méretarányú részletes térképek színes nyomatai és az 1:25 000 méretarányú felújított szelvények lapjai. Az 1930-as években az 1:25 000 méretarányú új felmérésű térképek kiadása, a kisebb méretarányú térképek tervezése és megjelenítése került a középpontba. Ezzel párhuzamosan jelentős számú tematikus térkép és rétegegyenylek kiadvány jelent meg.

A katonai és politikai helyzet alakulásával a feladatok módosultak. Az 1940-es évek elején a határmenti térképek felújítása, majd a visszacsatolt területek (Észak Erdély, Kárpátalja, Délvidék) térképezése, illetve szelvényeinek kiadása került előtérbe. A II. világháborúban való részvétel kapcsán feladatként jelentkezett a hadművelési

területek térképellátása (szelvények magyarítása, kiadása, dokumentációk készítése). A katonai helyzet alakulása szükségessé tette, hogy a csapatoknak az országról friss tartalmú, 1:50 000 méretarányú térképek álljanak rendelkezésre. Így került sor 1943–1944-ben a térképek gyors helyesbítésére és ideiglenes minősítésű szelvények kiadására.

A vázlatosan felemlített térképezési munkák óriási erőfeszítéseket követeltek a korlátozott lehetőségekkel rendelkező intézettől. Mindezeket tetézték a háború előidézte személyi, dologi nehézségek, a munkafeltételek romlása. A nehézségek ellenére a katonai térképészet tisztjei, tartalékos tisztjei, polgári dolgozói áldozatos munkával teljesítették feladataikat.

Az Intézet töretlen fejlődését derékba törte a háború. Állománya és értékei elvesztésével meghozta a maga áldozatát ...

Negyvenöt küzdelmes év

A II. világháború eseményei az intézetet alapjaiban rendítették meg. Az 1944. évi kitelepítés (sűrűsödő bombázások miatt Móra), majd a front közeledtével újabb áttelepítés (Sopron környékére), végül az ország elhagyása az anyagok, értékek pusztulásával és legnagyobb veszteséggel a szakemberek szétszóródásával járt. A Budapesten maradt felszerelések, anyagok jelentős része is a zavaros idők martaléka lett.

A Honvéd Térképészeti Intézet újjászervezését a Szövetségi Ellenőrző Bizottság 1946. október 1-jével engedélyezte. Ezt követően felgyorsult a helyreállítás és megkezdődhetett a korlátozott működés (1947.) A politikai szembenállás éleződésével előtérbe került a hadsereg fejlesztése. Ezzel egy időben természetesen felmerült a térképellátás igénye is. A szovjet féllel kötött kétoldalú együttműködési szerződésből eredően a biztosítandó térképek vetületét, szelvényezését, tartalmát (jelkulcs) a náluk alkalmazottal egyezően kellett kialakítani.

Az újjáalakult intézmény első nagy feladatának a feltalálható alapanyagokra és friss légi-fényképekre, valamint helyszíni bejárásra alapozva *létre kellett hozni az új, a fenti feltételeknek megfelelő 1:25 000 méretarányú térképeket* (1950–1952). Ez a térképfelújítás „gyorshelyesbítésként” került a köztudatba. Az elkészült szelvények alapul szolgáltak a méretarányos többi térképének (1:50 000, 1:100 000, 1:200 000) tervezéséhez.

A szakemberek tisztában voltak a térképmű hiányosságai. Ezért 1952-ben a Szocialista Országok Geodéziai Szolgálatá szófiai értekezletének határozatával összhangban javasolták az 1:25 000 méretarányú fototopográfiai felmérés végrehajtását. Az 1953–1959 között végzett munkálatokat mérföldkönek tekinthetjük a magyar katonai térképezés történetében. A szigorú pontossági előírások alapján, többszintű ellenőrzéssel létrehozott első olyan *térképmű, amely egységes előírások és műszaki követelmények érvényesítésével az egész országról elkészült* (1167 szelvény). Ezek a térképek mindenfajta összehasonlításban egyenértékűek voltak a korabeli európai kiadványokkal.

A leírt munkálatok időszakában került sor a forradalmi eseményekre. Az intézet akkoriban szinte minden erejét a felmérésre összpontosította. A forradalom a személyi állományt mélyen érintette. A mérnökök többsége, a felmérők jelentős hányada és a polgári dolgozók egy része elhagyta az intézetet. A már megfelelő gyakorlattal rendelkező és jól képzett állomány kiválása nyomán gyakorlatilag újjá kellett szervezni az intézeti tevékenységeket. A csapatoktól áthelyezett, tanfolyamokon átképzett tisztok és az új rajztanfolyamokon felkészített dolgozók bekapcsolódásával vált lehetővé a felmérési és térképtervezési, kiadási feladatok teljesítése.

Az intézet az ötvenes évek elején alapvetően csak a hivatalos szervekkel tartott kapcsolatot. Az 1956-os forradalmi események után nyitottabbá vált. Bekapcsolódott a szakterület társadalmi-tudományos életébe és egyre több előadással szerepelt, valamint rendezvényeken működött közre.

Szakmai területeken is kialakultak együttműködési formák. A katonai térképészet 1960-tól részt vállalt az 1:10 000 méretarányú polgári topográfiai térképezési munkálatokban. A háttérmenti és egyéb katonailag fontos térségek felmérése során 1979-ig 975 szelvényt készítettek el. Emellett a térképek sokszorosításával és a légifényképek biztosításával járultak hozzá a térképmű létrehozásához.

2. kép A háborús pusztítás nyomai

Az együttműködés további bővítéseként a katonatérképek bekapcsolódtak az akkor folyamatban lévő országos alaphálózati munkákba, majd a gravimetriai mérésekbe. Mindkét feladatban való közreműködés jelentős tapasztalatszerzési lehetőséget biztosított tisztjeink számára.

1968-tól újabb 1:25 000 méretarányú térképezés vette kezdetét. Ezt a feladatot az adottságok figyelembevételével oly módon hajtották végre, hogy a szelvények a meglévő alapanyagokra (1:10 000 ma. térképek, friss légifényképek, aktuális közigazgatási és infrastrukturális adatok és dokumentumok) támaszkodva

tervezéssel készültek, és helyszíni ellenőrzéssel egészültek ki. Ez a változás gyakorlatilag megfordította a terepmunka és az irodai munka arányát, amennyiben az utóbbi a ráfordított idő 75%-át, az előbbi 25%-át tette ki.

A méretaránysor (1:25 000–1:200 000) szelvényeinek elkészítése és kiadása mellett előtérbe került a katonai tematikus térképek készítése (város térképek, gravimetriai térképek, domborművű térképek stb.). A kor szellemének megfelelően a katonai térképészet alapvetően a hadsereg igényeit elégítette ki. Idővel – a kötöttségek enyhülésével – szerepet vállalhatott a nagyközönség igényeit szolgáló, valamint az oktatást segítő kiadványok készítésében. Példaképpen említhetjük meg a domborművű világ-, ország- és megyetérképeket, valamint a több kiadást megélt autótérképeket. Különleges igényre a vakok és gyengén látók részére Európa-atlasz, közlekedési hálózatok tapintható térképei, valamint a budapesti várostérkép domborított változatai készültek el. Az intézet jelentős mértékben közreműködött a Nemzeti Atlasz létrehozásában is (1989.).

Az 1970-es években a katonai térképészeti feladatok módosultak, bővültek. A haditechnikai eszközök fejlődése, a harcászati elvek változása a térképészeti szolgáltatásokra is kihatott. Előtérbe kerültek a katonai geodéziai munkálatok, a csapatok különféle adatokkal és friss információs anyagokkal (fotótérképek, légifényképek stb.) történő ellátása. Ez új technikai eszközök (gíróteodolitok, elektronikus távmérők, tábori nyom-

3. kép Az intézet mai arculata

daeszközök stb.) rendszerbeállításával és a szervezetek átalakításával járt. Létrejöttek a csapat-térképészet egységei, megalakult a seregtestnél a térképező zászlóalj. A feladatok módosulása, az új technikai eszközök megjelenése szükségessé tette a szakmai képzés elmélyítését. Néhány év leforgása során több mint száz katonatérképész szerzett felsőfokú képesítést (mérnöki, üzemmérnöki, térképész-földrajz tanári, mérnök tanári oklevelet), többen tudományos fokozatot, illetve egyetemi doktori címet nyertek el. Ez a friss ismeretekkel megalapozott képzettség szükséges is volt és alapul is szolgált a kibővült feladatok ellátásához.

A térképező munka mellett jelentős erőt kellett fordítani a térképészeti biztosítás feladataira. A kutató, fejlesztőmunka jelentős része az ezzel összefüggő kérdések tanulmányozására és gyakorlati segítségére irányult. A megváltozott feladatok végrehajtása érdekében a szervezetet is bővítették. Az 1970-es években kiépült az MN Asztrogeodéziai Állomás, majd a térképellátással kapcsolatos feladatokhoz kötődően az MN Térképészeti Anyagellátó Központot alakították ki.

A változó, bővülő igények mellett jelentős feladatként jelentkezett a műszaki fejlesztés, a térképészeti munkák automatizálásának kérdése. Az 1980-as években a szakterületen már bekövetkezett, illetve folyamatban lévő változások (a számítógéppel támogatott térképezés) parancsolóan vetették fel a modernizálás szükségességét. A katonai térképészet vezetői látták a fejlődés irányait, tisztában voltak a változtatás szükségessé-

ségével és a kezdeti lépéseket meg is tették. Néhány eszköz beszerzésével, az elméleti tudnivalókra való felkészítéssel, a nyelvismeret bővítésének szorgalmazásával alapozták meg a fejlesztést.

Az világossá vált, hogy a megoldandó feladatok nagysága miatt eredményt csak a szakterület összefogásával lehet elérni. A katonai térképészet vezetői felismerve az együttműködésben rejlő lehetőségeket, szorgalmazták annak elmélyítését. Céltudatos munkával, rendezvényekkel vettek részt a szakmai tudományos életben. Az 1978-ban, 1983-ban és 1988-ban rendezett Térképészeti Tudományos Konferenciák egy felől jelentős segítséget

nyújtottak a megoldandó problémák tisztázásában, más felől bizonyították, hogy a katonatérképészek kutató-fejlesztő munkája, bővülő irodalmi tevékenysége, társadalmi aktivitása szakterületünk szerves része.

Az intézet közben nehéz helyzetbe került. Az 1960-as években kiderült, hogy egyik épülete az építéskor használt bauxitbeton előregedése miatt életveszélyessé vált, ezért ki kellett üríteni. Ezt követően másfél évtizedig húzódott a döntés egy új intézet megépítése, vagy a meglévő felújítása körül. A vajúdas áldozata a rossz körülmények között működő intézmény lett. Végül 1983-ban megkezdődött az intézet épületeinek felújítása. Az intézmény elöljárói ezt a lehetőséget felhasználva jelentős lépéseket tettek a technikai korszerűsítés érdekében. A munkálatokat összekapcsolták a szolgálat számítóközpontjának kiépítésével, képfeldolgozó és digitalizáló berendezés üzembe helyezésével. Az első lépések eredményeként digitális domborzati modellek kialakítására, a digitális adatbank létrehozására történtek erőfeszítések. Ez a tevékenység az évtized végére felgyorsult. A megkezdett fejlesztéseket az intézet vezetői a gyorsan változó és nehezülő körülmények között is szorgalmazták.

Az 1946-os újjáalakulástól a rendszerváltásig eltelt mintegy negyvenöt év a katonai térképészet történetének küzdelmes időszaka volt. A kezdet nehézségei, a társadalmi átalakulással járó megpróbáltatások (az ötvenes évek káderpolitikája, a hajsztolt ütemű munkavégzés, a politikai bizony-

talanság, a nehéz élet- és munkakörülmények stb.) próbára tették mind a vezetést, mind a fiatal, még gyakorlatlan állományt. Ezek ellenére *az ötvenes években két térképmű készült el*, ezt követően 1992-ig még három térképsorozat elkészítése és kiadása történt meg. Ehhez még hozzávehetjük az 1960–1979 között 975 db 1:10 000 méretarányú szelvény felmérését. Mindez kibővült a külterületeket érintő nemzetközi térképezési feladatokkal és a térképészeti biztosítás új elvárásaival.

A katonatérképészek ma már korosnak mondható nemzedéke teljesítette a kor szabta feladatokat. Nem tévesztette szem elől a jövőt sem: korlátozott lehetőségeit kihasználva lerakta az új, a számítógépes térképezés alapjait.

A rendszerváltás után

A rendszerváltozás új körülményei között a katonai térképészet vezetése számba vette azokat a tennivalókat, amelyek a helyzetből adódtak. Nevezetesen rá hárult a katonai térképészet helyének, szerepének újra fogalmazása, feladatkörének átalakítása, a polgári térképező szervekkel új elveken alapuló együttműködés kialakítása, új nemzetközi kapcsolatok kiépítése. *Legfontosabb feladatként a működőképesség megőrzését és a folyamatban lévő fejlesztések folytatását kellett biztosítani.* További feladatként a katonai térképészet történeti egységének helyreállítása merült fel.

A hadsereg átalakítása során az elmúlt két évtizedben *a katonai térképészet kilenc átszervezésen ment át.* Ezek egy része a szervezetek összevonásával, a létszám csökkentésével járt, míg más alkalmakkor a feladatok átcsoportosítására, új feladatkörrel való megbízásra került sor. 1989-ben megszüntették a Szolnokra települt térképező zászlóaljat, 1991-ben az MH Tóth Ágoston Térképészeti Intézet (MH TÁTI) szervezetébe integrálták az MH Asztrogeodéziai Állomást és a térképraktárt magában foglaló MH Térképészeti Anyagellátó Központot. Jelentős változás következett be 1994. január 1-jével, amikor az intézmény két szervezetté különült el (MH TÁTI és MH Kartográfiai Üzem).

1995. december 1-jével megszűnt az MH Térképész Szolgálatfőnökség, az MH TÁTI és az MH Kartográfiai Üzem és megalakult az MH Tóth Ágoston Térképészeti és Katonaföldrajzi Intézet. Újabb lépésként (1996) az MH Térképész Hivatal megalakulására került sor. Az összevonások, átszervezések nyomán az 500 fő körüli létszám felére csökkent.

A legjelentősebb változások: a szolgálatfőnöki és parancsnoki beosztás összevonása, a Szolgálat kijelölése a katonaföldrajzi kutatás és oktatás végrehajtására (1995), az MH Térképész Szolgálat és a megalakuló HM Térképészeti Közhasznú Társaság közötti munkamegosztás elrendelése (2000), továbbá az MH Geoinformációs Szolgálat megalapítása, az MH Térképész Szolgálat, az MH Meteorológiai Szolgálat és az MH Szabályzatkiadó és Központi Nyomda jogutódjaként (2007) való létrehozása volt.

Az új helyzetben gyökeresen átalakult a katonai térképészet kapcsolatrendszere. A Magyar Honvédségen belüli szervezeti alárendeltsége többször változott. Jelen helyzetben a HM HVK vezérkari főnök közvetlen irányításával működik. Szakmai-tudományos együttműködése a hadseregben belül megoldandó feladatokhoz kötődik (térképellátás, szakkiképzés, meteorológiai szolgáltatások, szabályzatok biztosítása stb.), illetve a nemzetközi kapcsolatokból adódó tennivalók (szabványosítás, munkaanyagok, előterjesztések készítése) körére terjed ki.

A hazai szakmai szervezetekkel, vállalatokkal, oktatási intézményekkel a hivatalos megállapodásokban rögzített együttműködési fórumokon és területeken (Térképészeti Koordinációs Bizottság, Magyar Topográfiai Program, FVM Földrajzinév-bizottság stb.) folyik közös munka.

A kutatás-fejlesztés során intenzív munkakapcsolatok alakultak ki a polgári intézményekkel, vállalatokkal. Az együttműködés széles skálán mozgott, amely a bemutatókra való közös megjelenéstől, közös pályamunkák készítésén át, javaslatok, előterjesztések együttes kidolgozásáig terjedt. A térképészet területén dolgozó szakemberek meghatározó szerepet töltek be az 1996. évi LXXVI. törvény megalkotásában. Életbe lépésével új időszak kezdődött a honi térképezés történetében. Ez a törvény az úgynevezett „katonai” térképet hivatalos állami térképpé minősítette.

Hasonló jelentőségű a Magyar Topográfiai Programként (MTP) ismert együttműködés, amely a Magyar Köztársaság topográfiai térkép-rendszerének digitális átalakítását tűzte ki célul. A gazdasági-társadalmi fejlődés növekvő információ igényének kielégítését szolgáló projekt megvalósításában a katonai térképészet jelentős szerepet tölt be.

A katonai térképészet tevékeny szerepet vállalt a hazai szakmai-tudományos életben. Az együttműködést megkönnyíti az a tény, hogy a

honvédelmi miniszter 1992-ben feloldotta a katonai térképek titkosságát. Különböző rendezvényeken szakembereink előadásokkal, bemutatókkal vettek részt. A szakfolyóiratokban megjelent publikációk növekvő száma (45) mellett több bemutatóval és konferenciák megrendezésével gazdagították a szakmai események sorát. Hasonlóképpen több jelentős térképkiállításon való közreműködéssel (1996, 2000) vettek részt a jubileumi rendezvényeken. A társadalmi szervezetekkel (MFTTT, Hadtudományi Társaság) a tagokként résztvevő szakembereink sokoldalú tevékenységén keresztül valósul meg az együttműködés.

Saját rendezvényeink sorából kiemelkedik az Irmédi-Molnár László ezredes, tanszékalapító egyetemi tanár születésének 100. évfordulóján (1995) rendezett emlékülés, amelyen egykori katonái és polgári hallgatói emlékeztek életútjára.

Hasonlóan jelentős megmozdulás volt Rédey István mérnök ezredes születésének centenáriuma (1998) rendezett emlékülés, amelyen hajdani hadmérnökkari hallgatói ismertették a katonatudós életútját. Tudományos munkásságát „Emlékiadvány” méltatja.

A szervezeti változásokon túl a katonai térképészet életében jelentős események történtek. Az intézet vezetése 1990-ben kérelmezte az 1939-ben bevezetett – a termékeken és kiadványokon feltüntetett – intézeti embléma újbóli használatának engedélyezését, amihez a honvédelmi miniszter hozzájárult. A régi-új embléma termékeinken egyaránt jelképezi a történeti folytonosságot, és a múltunkhoz méltó minőség garanciáját.

4. kép A rehabilitált tisztek egy csoportja

Kiemelkedő eseményként tartjuk számon a *magyar katonai térképészet sokáig megtagadott történeti és tudati egysége helyreállításának napját* (1991. június 10.), amikor az ötvenes években üldöztetést szenvedett és az 1956-os forradalom után meghurcolt volt tisztársaink rehabilitációjára került sor. Történelmi megemlékezés keretében köszöntöttük azokat a tiszteket, akiknek a honvédelmi miniszter elégtételt szolgáltatva visszaadta rendfokozatát. Társaink visszafogadása közösségünkbe a történeti folytonosság helyreállítását is jelképezte. Ezt fejezte ki az a *miniszteri rendelkezés is, amely elismerte a katonai térképészet alapítástól (1919. február 4.) számitott jogfolytonosságot.*

A katonai térképészet vezetői az új helyzetben is keresték a működés lehetőségeit. Szorgalmazták a folyamatban lévő térképezési munkák folytatását, a térképezés automatizálását célzó kutatásokat. A szakfeladatok teljesítése során befejeződött a topográfiai térképek differenciált felújítása (1992). A korszakváltást megalapozó kísérletek eredményeként elkészült az 1:200 000 méretarányú térképek digitális változata (DTA-200), az 1:50 000 méretarányú térképekre épülő DTA-50 és a digitális domborzati modell (DDM-50, DDM-10). *Az eredmények létrejöttét nagymértékben segítették új kapcsolataink.* Az USA DMA és a német Bundeswehr Katonaföldrajzi Intézete tevéleges segítségével tette lehetővé az első digitális adatbázis kiépítését. Ugyancsak nemzetközi támogatással megvalósult a GPS térképezési célokra történő alkalmazása és kiépült a Katonai GPS Hálózat is.

A termelési feladatok középpontjába az elavult várostérképek kiváltása és az együttműködésre alkalmas térképészeti anyagok elkészítése került. Az előbbi célra kartografált színes ortofotó-térképek készültek. A NATO partnerséggel együtt járó katonai feladatok teljesítéséhez – ideiglenes megoldásként – UTM hálózattal ellátott 1:50 000 és 1:100 000 méretarányú szelvényeket adtak ki. Az említett kiadványokkal párhuzamosan a tájékoztatás, az oktatás és egyéb felhasználás céljára számos térkép készült, jelentős számuk domborművű kiadványként.

Az 1995-ös átszervezés során a katonai térképészet kapta feladatul a katonaföldrajz hadsereg szintű gondozását, művelését. A hazai és a környező országok viszonyainak feldolgozását követően a feladatkör jelentősen változott. Fontos új feladatként került előtérbe a Magyar Honvédség külszolgálatra, békefenntartásra kijelölt állományának térképészeti és katonaföldrajzi felkészítése. A feladat jelentőségét mutatja, hogy a tennivalókkal több tudományos konferencián is foglalkoztak (2003, 2005). A kiemelkedően fontos területekre katonai atlaszok készültek. A válságzövezetekben katonaföldrajzi leírásokat készítettek. A működési területekre kiadásító anyagokat (Afganisztáni jegyzet) is készítettek, illetve területére 1:50 000 méretarányú, ürfelvételekből összeállított album is készült.

A bővülő missziós feladatok újabb igényeket támasztanak, amelyek a térkép ellátáson túl egyéb, a helyismeretet, a működést segítő anyagok biztosítását teszi szükségessé.

A történeti folytonosság helyreállítása után lehetőség nyílt a 75 éves évforduló megünneplésére. A honvédelmi miniszter levélben köszöntötte az állományt, kiemelve a helytállást. Ekkor nyitották meg az első negyed század történetét feldolgozó múzeumi részt.

1999-ben a 80 éves évfordulóra emlékeztünk. Az ünnep fényét emelte, hogy a rendezvényen részt vett a Magyar Köztársaság elnöke, a honvédelmi miniszter, a vezérkari főnök, a polgári térképészet és a felsőoktatás számos képviselője. Az ünnepi megemlékezésen részt vettek a Békepartnerségi Konferencia külföldi küldöttei is.

2004-ben az alapítás 85. évfordulóján az előjárók méltatták a Szolgálat erőfeszítéseit és a nemzetközi kapcsolatokat, feladatok teljesítése terén elért eredményeket.

Nemzetközi kapcsolatok alakulása

A nemzetközi kapcsolatok és az együttműködés a rendszerváltást követően gyökeresen átalakultak. Egyfelől megszakadtak az előző évtizedekben kialakult kapcsolatok, másfelől fokozatosan létrejöttek új, eddig nem létező katonai szakmai

5. kép Térképészítés korszerű digitális eszközökkel

fórumok. Az átmeneti szünet után új, önkéntes alapokra helyezve újraéledtek kapcsolataink a csehszlovák (majd cseh és szlovák), a lengyel, román, bolgár és orosz katonai szervezetekkel. Az 1990-es évektől kezdődően sor került a nyugati országok és más, újonnan önállósult, környékbeli országok térképező szerveivel való kapcsolatfelvételre. Az olasz, francia, német, angol és amerikai intézményekkel létrejött kapcsolatokat (1989–1993) követően a sor bővült az ukrán, osztrák, szlovén, horvát, szerb, belga, görög, moldáv (1994–1996), majd a spanyol, portugál, török, bolgár katonai térképező szervezetekkel.

Napjainkig 21 országgal vannak aláírt kétoldali együttműködési szerződéseink. Néhány viszonylatban folyamatban van ezek kidolgozása. Más esetekben pedig a megállapodás aktualizálása is megtörtént. Az együttműködés szintje a különböző szervezetekkel eltérően alakult. A megállapodások szabályozzák az együttműködés területeit, az alapanyagok és kész termékek cseréjének rendjét, valamint az oktatásban és továbbképzésben nyújtható támogatásokat.

Kiemelkedő jelentőségű volt az USA DMA-val (napjainkban NGA, Nemzeti Térinformatikai Hivatal) kötött együttműködési megállapodás, amely alapján jelentős támogatást kaptunk a folyamatban lévő térinformatikai fejlesztésekhez. Az általuk biztosított berendezések, a szakemberek továbbképzése terén nyújtott támogatás jelentős mértékben járult hozzá az első digitális térképészeti adatbázis létrehozásához.

Hazánk NATO tagságával új helyzet alakult ki. *Folyamatosan kiépültek a kapcsolatok a NATO térképész szervezeteivel*, kialakultak az együttműködés formái. Az MH Térképész Szolgálat a nemzetközi kapcsolatokból eredő feladatait az MH és a NATO Multilaterális Együttműködési Terve, illetve a kétoldalú szerződések szerint végzi. A közös munkába 1993-ban kapcsolódtunk be. 1994-ben a Térképészeti Partnerség elnevezésű konferenciát Budapesten tartották. 1999-ben a katonai térképészet 80. éves jubileumi rendezvényeivel egy időben került sor újabb konferenciára, amelynek témája „A NATO csatlakozásra való felkészülés eredményei a katonai térképészet területén” volt.

A NATO tagságunkkal egy időben a katonai térképészet feladatául kapta, hogy létrehozza a saját készítésű kompatibilis térképanyagát. A honvédelmi miniszter 2004. július 1-jén sajtótájékoztatón jelentette be a honvédségben végrehajtott térképanyag cserét. Ettől az időponttól a Magyar Honvédség a NATO előírásoknak megfelelő térképeket használja.

A katonatérképészek évről-évre folyamatosan részt vesznek a NATO munkacsoportjainak munkájában. Esetenként előfordult, hogy a szervezet által indított kiképzések előadóiként működtek közre. Rendszeresen feladatokat vállaltak a gyakorlatok térképészeti és katonaföldrajzi támogatásában is.

Működésünk mai keretei

Közelmúltunk egyik legjelentősebb változása-ként a VKF 2000. évi intézkedésével a katonai térképészet feladatkörét megosztotta az MH Térképész Szolgálat és a HM Térképészeti Közhasznú Társaság között. Az előbbi a térképellátás, a szakkiképzés, a katonaföldrajz és a hatósági szakfelügyelet feladatait, az utóbbi a katonai térképészeti tevékenység termelő-szolgáltatói részét végzi. A vonatkozó rendelkezés szerint a HM Térképészeti Kht. végrehajtja, illetve végrehajtatja a honvédelem térképellátásához szükséges feladatokat. Ezen belül adatszolgáltatást végez,

6. kép A 80 éves évfordulón a Magyar Köztársaság elnöke köszöntötte az állományt

létrehozza és fenntartja az MH működéséhez szükséges geodéziai alapokat, digitális topográfiai adatbázisokat és térképeket állít elő.

Ez utóbbi kiemelkedő feladat, amely kapcsolódik az MH térképrendszerének teljes körű megújítását és NATO követelmények szerinti átalakítását célzó programhoz. Ennek első ütemében létrehozták a NATO kompatibilis térképanyagot (1:50 000; 1:250 000 ma.). 2004-ben megkezdődött a teljes térképészeti átalakítási program (az 1:25 000 mű. topográfiai térképek készítése). Ugyanezen program keretében elkészült az 1:50 000 méretarányú topográfiai térkép polgári változata (2005) is.

A Kht. 2006-ban bekapcsolódott a Többnemzeti Térinformatikai Együttműködési Program (MGCP) végrehajtásába. A program célja a nemzetközi igényeket, globális feladatokat kielégítő, közel világméretű digitális térinformatikai adatbázis létrehozása. A munka koordinálását a HM Térképészeti Kht.-ban működő programiroda végzi.

Speciális feladatként a Gripen vadászgépek rendszeresítéséhez és alkalmazásához a szükséges térképészeti anyagok, adatok, légi- és űrfelvételek feldolgozásával és digitális adatbázisok előállításával járul hozzá.

Mindeközben lezajlott a szakmatörténeti jelentőségű technológiai váltás, amelynek eredményeként a kartográfiai tisztázatkészítés karc és fóliarajz technológiáját teljes egészében felváltotta a digitális eljárás. A térképészeti termékek kartográfiai és sokszorosítási eredetijeit teljes egészében számítógép alkalmazásával készítik.

Az MH szervezeti korszerűsítésével kapcsolatosan a honvédelmi miniszter határozatával 2007. január 1-jei hatállyal megalapította a Magyar Honvédség Geoinformációs Szolgálatot (MH GEOSZ), amely az MH Térképész Szolgálat, az MH Meteorológiai Szolgálat és az MH Szabályzatkiadó Intézet és Központi Nyomda megszűntetésével azok jogutódjaként működik.

Az újonnan kialakított szervezet feladatköre kibővült. A földmérési és térképészeti állami alapfeladatok, a védelmi érdekeket szolgáló meteorolo-

lógiai feladatok, továbbá a központi rendelkezések kiadásával kapcsolatos feladatok összehangolt végzéséért felelős szervezetként működik.

Az MH GEOSZ kiemelt feladatként végzi a NATO szabványoknak megfelelő térképanyagok rendszerbeállítását, a térkép átalakítási program ellenőrzését és a földmérési és térképészeti törvény alapján ráháruló első fokú hatósági feladatok végrehajtását, valamint a készülő termékek állami átvételét.

Jelentős erőt fordít a szakkiképzési feladatokra, ezen belül az MH missziós feladatokra kijelölt állományának felkészítésére és megfelelő térképészeti és katonaföldrajzi termékekkel történő ellátására. A szolgálat számos feladatot lát el a béketámogató műveletekben, amely különböző szervezetek (NATO, EU, ENSZ, EBESZ, MFO) égisze alatt történik. A béketámogató műveletek geoinformációs hátterének biztosítása egyre fontosabbá vált. Célja a műveletekben részt vevő szervezetek részére feladataik tervezéséhez, végrehajtásához szükséges geoinformációs anyagok, adatok biztosítása. Jelenleg 6 térképész hajt végre ezzel kapcsolatos feladatokat Afganisztánban, Koszovóban és Libanonban.

A Szolgálat új összetételében a nemzetközi kapcsolatai is bővültek. Az eddigi viszonylatokon túl beépültek a rendszerbe a meteorológiai szakterület kétoldalú és NATO kapcsolatai is.

7. kép A Békepartnerségi Konferencia tanácskozása

Az MH Geoinformációs Szolgálat új, kibővült feladatkörében a kor szabta elvárásoknak kíván megfelelni.

A kilencven éves szervezet pályáját gondok, erőfeszítések és sikerek szegélyezik. A katonai térképészet sajátosságából adódóan a legtöbb eredmény belső fejlesztés, kísérlet vagy adaptáció révén jött létre. A sikerek mögött elkötelezett, szakmájukat hivatásként művelő katonák és polgári dolgozók állnak. Az ő szaktudásuk, szorgalmuk testesül meg a termékekben. A jubileumi megemlékezés őket köszönti.

Dr. Tremmel Ágoston
nyá. mérnök ezredes

RENDEZVÉNY

„Descriptio Transylvaniae”

Térképtörténeti és történeti földrajzi konferencia Kolozsváron

„Descriptio Transylvaniae” címmel Kolozsváron, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Földrajz Karán rendezték meg 2009. április 24–25-én azt a térképkiállítással egybekötött és a konferenciát követően a marosvásárhelyi „Teleki Téka” megtekintésére szervezett szakmai kirándulással kiegészülő térképtörténeti és történeti földrajzi konferenciát, amelynek számos magyarországi résztvevője közül többen előadást is tartottak.

A konferencia és a konferenciakiadvány

A feszes program igen jól szervezett, gördülékeny lebonyolítása, a szálláshelyek gondos megválasztása, a segítőkéz, minden probléma gyors megoldására felkészült rendező-hallgatók (*Csiki Boglárka, Demeter Ágota Dorottya, Groos Boróka és Jakab Éva*), mind-mind a pontos előkészítést mutatták, amelyben láthatóan a fősze-